

GIOVANNI PAPINI:

LEGENDA*

A pápai palota egyik óriási terme, az éj beálltakor.

A hatalmas, fekete asztalon háromkarú ezüst lámpa áll, fénye alig-alig szüremlik át a helyiség sűrű homályán.

Az asztal mögött — láthatatlan karosszékben — egy őszbecsavarodott, tőpörödött aggastyán ül. Kopasz koponyája, aszott arca holsápadt, szeme derűs, öltözete hófehér. Ez a tőpörödött aggastyán VI. Celesztin pápa. Egészen egyedül ül és várakozik.

A háttérben feltárul egy ajtó. A várt látogatót egy bíborruhás kanonok vezeti be, majd visszavonul.

Sabbatai ben Salom, a száműzöttek főabbija, lassú méltóságteljes léptekkel közeledik az asztalhoz és az imbolygó fényhez.

Már az öregség kapuja előtt áll, de még szikár, erős. Vöröses-szöke haja elfedi tarkóját, rőt szakállá mellét verdesi. Sápadt-barnás arcából szemének fekete gyöngyei villannak elő. Jellegzetes orra húsos ajkaira hajlik, melyek előtűnnek a göndör szőrzet közül.

Bokáig érő, fényes-fekete köpeny borítja a főbbi méltóságteljes termetét.

A pápa elé érve megáll és mintha térdre akarna ereszkedni, de mégsem, csak biccent fejével, hallgatag.

VI. Celesztin tiszta szemével ránéz, majd meg akarja áldani, de keze lehangyatlak.

Azután így szól:

— Régóta tudomásunkra jutott, hogy könyörögsz azért a kegyért, hogy megjelenhess előttünk és néped nevében örömhírt tudass velünk. Meg akartuk hallgatni kívánságodat, hiszen Jézus Krisztus helytartójának kötelessége fogadni mindazokat, akik hozzá fordulnak. Beszélj tehát. Meghallgatunk.

— Szentatyám — kezdi érces hangon Sabbatai ben Salom, — szívem mélyéből köszönöm jószágát. Ez életemnek legszörnyűbb és legboldogabb pillanata. Már hosszú hónapok óta várom, rettegések és imák közepette. Nem is képzeli el, Szentatyám, mit kellett legyőznöm magamban és körülöttem, hogy elérkezhessünk ehhez az órához. Nyugat és Kelet látták könnyeimet és hallották esdeklésemet. Kétségek gyötörtek, híveim elhagytak, barátaim sirattak örültségemért, ellenségeim életemre törtek. De végül, ezután a hosszú, halálküzdelmes

*Talán felesleges is megjegyezni, hogy a legenda két szereplője, VI. Celisztin pápa és Sabbatai ben Salom képzeletem születte. (Papini).

éj után, a győzelem napja felvirradt. Sikerült elhallgattatnom a szofistákat, felráznom az ingadozókat, lángragyújtanom a lagymatagokat, meggyőzőnöm a nyakasokat és most, a föld minden országában szétszórt zsidó felismerte a fényt és általam szól Önhöz. Minden testvérem kész megvallani, hogy Jézus Krisztus az igazi Messiás, Dávid király ivadéka, Isten egyszülött fia. Mindannyian türelmetlenül várják azt a pillanatot, hogy a Krisztus Egyházába befogadtassanak és Őszentéged fiaii lehessenek.

Sabbatai ben Salom elhallgatott és Celesztin arcát firkészte, mintha várná, vagy kérné válaszát. De az agg pápa mozdulatlan és hallgatag maradt, elmélyülve gondolataiba, mintha nem is hallotta volna.

Akkor a főrabbi halkabban így folytatta:

— Talán ez a hír olyan hihetetlennek tűnik fel Szentatyám, hogy arra gondol, vagy szájhős vagy örült áll Ön előtt. Szó sincs róla. Ismétlem: belefáradtunk abba, hogy megvetnek és kiközösítenek, szidalmakkal elhalmoznak és mindenhonnan elűznek. Mi is, annyi század után, hő vágyát érezzük annak, hogy ne bánjanak velünk bélpoklosként idegen földeken, mint Káin ivadékaival és Júdás büntársaival. Szükségét érezzük testvéri kézszerítésnek és annak, hogy felleljük a vendégszeretet mosolyát, hogy közös asztal mellé ülhessünk, hogy érezzük arcunkon a megbocsátás csókját, hogy szeressünk és hogy szerethessünk. Minden reményünk Önben van, Szentatyám. Szívünk repesve ugrál, ha arra a napra gondolunk, mikor Ön Krisztus megfeszítőit feloldozza és megáldja az átkozottakat. Testvéreimmel egyetértésben előkészítettem a kibékülés szertartási rendjét. Az Ön által tetszésszerint kiválasztott napon, a zsidók végtelen tömege siet elő a világ négy tájékának gettóiból és zsinagógáiból. Véget nem érő felvonulás halad keresztül Rómán, énekelve a bűnbánat szoltárait és egyesülni fog Szent Péter temploma előtt. Fekete köpenyt öltünk magunkra és fejünkre hamut hintünk. A tér közepére lerakjuk a talmud és a Midras összes fellelhető példányait és saját kezünkkel gyújtjuk meg őket. Mihelyt a tévedések máglyája elhamvad, trombitaharsanás int csendre. Tizenkét rabbi, törzsenként egy, fogja fennhangon olvasni, egyik a másik után, az ünnepélyes megtagadás szövegét a tömeg nevében, mely megerősíti azzal, hogy minden tétel végén *ament* kiált. Akkor Őszentéged kardinálisokkal, hercegekkel és kapitányokkal körülvéve megjelenik majd a bazilika ajtajában. Mi mindannyian, térdenállva, énekelni fogjuk a legnagyobb könyörgés szoltárát, a *De profundis clama-vi-t* és kétségbeesett hangunk megremegetti az égboltozatot. Mihelyt majd ismét csend lesz, ki fogja nyilatkoztatni Szentatyám, annak a hatalomnak erejével, mely Önre Krisztustól és Szent Pétertől szállott, a felmentést és a lelki megtisztulást s Ábrahám fiainak a Szentlélek áldását osztja. Akkor felkelünk, lerázzuk fejünkről a hamut, fekete köpenyünket a földre dobjuk és a keresztségre előkészülők fehér tunikájá-

ban állunk Ön előtt. Végláthatatlan kíséretünk, Önt követve, belép a templomba, mormolva a hála és öröm megnyilvánulásának himnuszait és azt zsúfolásig megtöltik. Azután majd Ön határozza el, Szentatyám, hogy melyik napon kapjuk a kegyelem vizét és melyik pillanatban csillapíthatjuk lelki éhségünket a Feltámadottnak átlényegült testével.

A főrabbi elhallgatott és mégegyszer ránézett szúrós, fekete szemével az előtte lévő áttetsző és nemesen sápadt arcra. A pápa arcán Sabbatai beszéde alatt sem csodálkozás, sem öröm nem tükröződött. Mindazonáltal, abban a pillanatban, mikor felelni készült, mintha hirtelen szomorúság árnyéka fátyolozta volna tengerzöld, derűs tekintetét.

— Ha mindaz, amit mondtál, igaz — kezdte nyugodt, türelmes hangon — hálát adok Istennek, hogy engem választott ki, engem, méltatlan szolgáját, hogy szemlélője lehetek egy csodának és hogy ilyen váratlan elégtételnek lehetek részese. Ha a pásztor boldog, midőn megtalálja elveszett juhainak egyikét, öröm-ujjongása ezerszer nagyobb, ha visszaszerzi az eltévedt nyáját, hiánytalanul. Ti voltatok az ígéret elsőszülöttei és az Atya asztalánál mindig van hely a kóbor gyermekeknek, akik visszanyerték a lélek fényét. De a mi felelőségünk abban a küldetésben, melyet a Gondviselés számunkra kijelölt, igen súlyos, sokkal súlyosabb, mintsem el tudnád képzelni. Ezért, mielőtt kiejtenők a várt szavakat, kötelességünk kérdezősködni és gondolkozni. A keresztény nép és mindenekelőtt az Isten is, nem bocsáthatna meg nekünk egy megfontolatlan és elhamarkodott határozatot. Tehát el kell fojtanunk szívünk természetes fellángolását és még mélyrehatóbban meg kell vizsgálnunk lelkedet. Ne csodálkozz ezen és ne tekintsd a következő kérdést sértésnek. Jól ismerem a zsidókat és tudom, hogy a *do ut des* elvét vallják. Mondd meg nyíltan, hogy mit kértek cserébe megtérésért. Ha kéréstek méltányos, örömmel teljesítjük, amennyiben lehetséges.

E szavak hallatára Sabbatai ben Salom arca holtsápadt lett és ajkai remegni kezdtek.

— Szentatyám, látom, hogy a Szentlélek valóban Önnél van és megadatott Önnek a lélekbelátás karizmája. Sugalmaszott bölcsesége meg tudta fejteni legtitkosabb gondolatomat. Be kell vallanom, népem megbízott: járjak közben Önnél, hogy megbánásunknak és visszatérésünknek fejében elnyerjek egy kegyet. Nem mertem megmondani, de most bízom abban, hogy Őszentsége meghallgat atyai jószágában. Egyetlen dolgot kérünk: a Nagyhetet töröljék az egyházi évből. Most már évszázadok múltak el atyáink bűne óta és még a legszörnyűbb gaztetre is elérkezik az elévülés napja. A keresztrefeszítés emléke ugyanaz marad, de csak a könyvekben. Valójában mi nem kérjük Öntől az evangéliumoknak sem a megcsonkítását, sem a meghamisítását, de egyszerűen törölje el a Nagyhetet, más szavakkal, csak a Húsvét ünnepét üljék meg, a Feltámadás emlékére. Megkeresztelkedve, nem tudnánk elviselni, hogy minden tavasszal, a keresztény nép összes temp-

lomaiban elismételjük becsstelenségünk történetét. A tékozló fiú atya nem hánytorgatja fel örökké a családi tűzhelyhez visszatért fiának elszökése történetét.

— Sabbatai ben Salom, — szakítja félbe Celesztin kemény, határozott hangon, — atyáid nem tudták, mit cselekszenek, de örvendezhetnének együtt a Feltámadás napján, ha nem sírtunk együtt Krisztus haláltusáján? És hogyan érthetnők meg a Megváltás kimondhatatlan áldozatát a Getsemani kert, a Sanhedrin és a Kálvária nélkül? Lehetségesnek tartod hát, hogy az Anyaszentegyház, lett légyen bár azért, hogy befogadja Mária és Pál népét, eltörölje azt, ami betetőzése csodálatos imáinak?

— Lehetséges volna talán, — válaszolt a főrabbi — valami közös megegyezés: megőrizni a Nagyhét liturgiáját a zsidók megemlézése nélkül. Csak Pilátus és a rómaiak lennének felsorolva, mint akik bűnösök Krisztus keresztfeszítésében.

— Örültségeket beszélsz Sabbatai. A te ostoba ajánlatod az igazság és a valóság megsértése volna. A rómaiak egyszerűen végrehajtották a parancsot. Katonák voltak és engedelmeskedniök kellett. Ők nem hibásak. Sőt még Pilátus is, vádaitok és fenyegetéseitek konok áldozata volt. Ha ti nem vezetitek félre, sohasem egyezik bele az Igaz halálába. A zsidók és csak a zsidók találták ki és akarták a keresztfeszítést.

— Legyen. Magunkra vállaljuk teljes egészében a bűnt. Atyáink kérték, hogy Krisztus vére rájuk hulljon vissza és mi nem akarjuk őket megtagadni. Tekintsz hajunkra, még láthatsz ott néhány cseppet Krisztus véréből. De ez a becstelen keresztség nem lehet akadálya az új keresztségnek, melyért most esedezünk. Hajlandók vagyunk Krisztus kiontott véréért kárpótolni. Mesébe illő nagy árat fizetünk minden cseppért. A Szentszéknek kevés jövedelme van. Hittérítőket kell a pogányok közé küldeni, templomokat építeni, segíteni a szegényeket. Mindent megadunk, ami hiányzik Önnek. Megtérés után az Egyház gazdagabb lesz, mint valaha is volt. Szent Péter oltára előtt, engesztelő ajándékként letesszük majd mindazt az aranyat, mit össze tudunk gyűjteni közösségünkben. Lába elé hordjuk majd a világ minden pénznemével megtöltött zsákjainkat és ha mindez nem lenne elegendő, akkor még arany gyertyatartókat, aranykelyheket, aranszobrokat, aranyékszereket, aranyrudakat is. Emberi szem nem látott még soha egy halomban csillogni annyi aranyat. A milliók ezrei! Csak egy szót szóljon és mindez az Öné lesz.

Celestin halvány arca még sápadtabb lett, hasonlatos a márványhoz.

— Sabbatai, te káromkodsz! Te az isteni véért, az Istenfiának véért, az Isten véért néhány taligányi fémmel szeretnél fizetni. De hát nem tudod, vagy nem emlékszel vissza arra, hogy ennek a vérnek egy paránya többet ér, mint a föld méhében rejtőző minden arany?

— Szentatyám, ne vesse meg adományunkat. Mielőtt vizsgálta, gondoljon mindarra, amit ezzel a kincsel elérhetne: megmenthetné a szerencsétleneket, kiválthatná a rab-szolgákat, betegeket gyógyíthatna, felruházhatná a meztelene-
ket, lecsillapíthatná ellenségei haragját. A világ minden tája felől le fognak borulni a népek lábai elé. A karitás minden szónál hatalmasabb. És Krisztus, letekintve a mennyből, boldog lesz, hogy Szentatyám szeretettel fogadja a szegényeit, azaz Őt magát.

— Ne reméld, hogy megkísértesz. Még a jótékonyság is a Sátán csapdája lehet. Ne kényszeríts arra, hogy azt mondjam: minden zsidóban feléled Júdás. Eladtátok harminc tal-
lérért az Urat és ma vissza akarjátok vásárolni azzal a ha-
szonnal, amit századok folyamán halmoztatok fel rablásaitok-
kal és uzsoráitokkal. Hamisan okoskodsz, rabbi. Az Egyház
semmi áron nem bocsátja áruba Istenét.

— És mégis, mi elhatároztuk, hogy aszerint cselekszünk,
ahogyan Krisztus parancsolta a gazdagoknak. Lemondunk az
aranyunkról, szegények és csupaszok leszünk az iránta való
szeretetből. Mi többet kívánhatna tőlünk, Szentatyám? Lehet-e
sátáninak nevezni azt, hogy engedelmessé válnak az Evangéli-
umnak?

— Elfelejtetted, hogy ajánlatodat egy szimoniás egyesség-
hez kötöd. Az adomány nem lenne önkéntes, hanem egy vak-
merő és elfogadhatatlan kívánságtól függő fizetség. Egy be-
tűt sem távolíthatunk el a kinszenvedés tragédiájából, még ha
Rómát aranyhegy alá temetnéd is. Készek vagyunk minden
megbocsátásra, de nincs hatalmunkban, hogy a keresztény
vallásból egy jottát is eltöröljünk vagy meghamisítsunk. Cse-
rébe megbocsátásunkért, csak őszinte bűnbánatot akarunk. De
ha el akarjuk nyerni Krisztus bocsánatát, a lelkiismeretfur-
dalás nem elegendő, mert az a félelem következménye is le-
het; úgyszintén az Egyházzal szembeni engedelmesség sem,
mert lehet, hogy indoka valami anyagi előny. De még ennél
is kevesebbet ér, ha aranyat ajánlotok fel, ha meg akarjátok
vásárolni az eget a föld sárga dudoraival. Krisztus szeretet és
nem kér más csak szeretetet. Ti pedig úgy beszéltek ma is,
mint az eszelősök vagy a kalmárok. Ugyanazok maradtatok,
mint a sinai pusztában voltatok, még mindig úgy gondolkoz-
tok, mint Simon mágus. Szívetek nem változott. Minthogy el
vagytok csigázva, vagy mert a békét akarjátok, alávetnétek
magatokat az Egyháznak, de nem szeretitek vlójában Krisz-
tus, hiszen nem vagytok képesek a szenvedésre, hogy megér-
demeljétek szeretetét.

— Szentatyám — szakítja félbe Sabbatai majdnem ha-
ragos hangon — hát nem szenvedtünk eleget? Szent városun-
kat felégették, a zsidó anyák kényszerből gyermekeik húsá-
val táplálkoztak, hontalanok lettünk, megtizedeltek, kifosztot-
tak, száműzték a föld négy tájékára. Hosszú századok fájdal-
ma és megalázása nem volt elegendő, hogy kiengeszteljük Őt,
akit megöltünk?

— Elég lehetne, ha ti hálásan fogadtátok volna a mártíromságot, mint ahogy a bűnére rádöbrent ember fogadja a megérdemelt büntetést. Ó jaj, haragtól megmérgezett szívek úgy érezték ezeket az üldözéseket, mint bosszút és nem mint a bűn orvosságát és gyümölcsét. Ezért nem lehet beszámítani érdemül még szenvedéstekeket sem. Érdekből cselekesztek! Hiányzik belőletek a tiszta szeretet lendülete, amely még a szenvedésben is örömet lel, s amelynek birtokában önként mindenünket annak adjuk, aki akárcsak egy tűt lopott el tőlünk, és amely a rosszat százszorosan fizeti vissza jóval. Csak ilyen szeretet árán lehet elnyerni Jézust. Ha nem nyújtjátok biztosítékát annak, hogy a szeretet megvan bennetek, Ó nem fogadhat be titeket az Egyházba.

— Szentatyám, a szeretet sem az észnek, sem az akaratnak nem engedelmeskedik. Mi megértjük, hogy szeretni kell és úgy akarunk szeretni, ahogyan Ön mondotta. De gondolja el, milyen volt életünk a keresztfeszítés előtt és után. Engedje meg, hogy mi is belépünk Krisztus egyházába és idővel, talán mi is úgy fogjuk Ót szeretni, amint Ót szeretni kell. Az a vágyódás, hogy együtt legyünk azokkal, akik hisznek Benne, nem jele és kezdete a szeretetnek? És nem vagyunk-e készek, az iránta való szeretetből, hogy lemondjunk a gazdagságról? És ha az evangéliumi törvények alapja: a bűnök bocsánata, tudja meg, Szentatyám, hogy mi is hajlandók vagyunk megbocsátani.

— Megbocsátani? Ti egy megbocsáthatatlan bűnnek tetesei, amit be is vallotok? És hát kinek akartok megbocsátani?

— Emlékezzék. Az Atya törvényével elnyomott minket és védelem nélkül szolgáltatott ki elnyomóinknak. A Fiú engedte, hogy minden keresztény nép megbosszulja halálát védtelen népünkön. Mindketten, egyetlen Lélynnek különböző személyei, akarták és megtúrték sebeinket és szerencsétlenségünket. Isten, hosszú századok óta, legnagyobb ellenségünk volt. A világmindenség korlátlan Ura, aki nyakasul üldöz egy kóbor csoportot! De Ó azt mondta: meg kell bocsátanunk ellenségeinknek és mi lehajtjuk fejünket az engedelmesség jeleül. Megbocsátunk neki; még Neki is, még mielőtt az embereknek megbocsátanánk. Keresztfeszítettük Istent, szörnyű bűn volt, de ma *megbocsátunk Istennek* és ez a legnagyobb erőfeszítés, amit megsebzett és megmérgezett szívünk-től kívánhatunk. Ismétlem; minden zsidó nevében, megbocsátunk üldözőnknek, *még Krisztusnak is megbocsátunk*. Senki sem mert volna így beszélni, de Ön tudja, Szentatyám, hogy mi minden más embertől különbözünk. Ha ez, a mi végtelen áldozatunk nem elegendő, mi mást kíván tőlünk, Szentatyám? A szeretetnek ezt a bizonyítékát is vissza fogja utasítani, mint ahogy pénzünkkel tette? És be akarja tenni ismét előtünk az ajtót?

Sabbatai elhallgatott és a pápára nézett. Észrevette, hogy Celesztin sír. Imától megöregedett gyermekszemeiből két

könnypatak futott le, a szájalom patakja, ráncos, barázdás arcára.

— Ön sír! — kiáltott fel diadalmas hangon a főrabbi.— Így hát az irgalom legyőzte minden kétségét! Aldassék az Isten, most és mindörökké! Most már valóban Atyámnak szólíthatom! Válaszoljon! Beszéljen!

De a pápa csak sirt tovább és hallgatott. Sabbatai a földre vetette magát és felkiáltott:

— Mondja ki már azt a szót, amit hosszú évek óta várok! Krisztus helytartója, Szent Péter utóda, emberek Atyja, itt vagyok lábainál. Feleljen, Ábrahám és Jákob Istenének nevében!

Celesztin, még mindig sírva, felkelt és csontos, halvány kezével felemelte a zsidót. De nem szólt. És a könnyek mind sűrűbben hulltak fényes-sápadt arcára.

Sabbatai hallgatag nézte könnyeit és végül is megértette. A pápa válasza? A könnyek. Ő is sírni akart, de nem tudott: torka elszorult, csak száraz szemében tükröződött a fájdalmas szomorúság visszfénye. Néhány pillanat múlva, mélyen meghajolt és szapora léptekkel az ajtóhoz sietett. A hatalmas és homályos teremben hallani lehetett a pápa hangját, amint a Nagypénteki imát mormolta: *oremus et pro perfidis Judaeis ut Deus et Dominus noster auferat velamen de cordibus eorum...*

Végh György fordítása.